

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо способу захисту прав осіб, які є (були) учасниками банку і права та інтереси яких були порушені внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку

I.

Цей науковий висновок підготовлений на підставі частини 7 статті 303 Господарського процесуального кодексу України, ст. 47 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», пунктів 1.2, 2.8, 3.2, 3.3 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді за зверненням судді Великої Палати Верховного Суду Л.Й. Катеринчук від 25.10.2022 № 389/0/26-22 у справі № 910/18214/19 щодо викладених у зверненні питань:

1. Чи може власник акцій неплатоспроможного банку (колишній власник акцій ПАТ КБ «Приватбанк») звертатися до суду з позовом про визнання недійсним правочину, за яким держава як інвестор набула право власності на акції банку у процедурі виведення банку зі стану неплатоспроможності, враховуючи положення Закону України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі - Закон № 4452-VI), зокрема у процедурі «бейл-ін», яка відбувається відповідно до статей 39, 40, 41, 41-1 цього Закону, та з урахуванням обмеження прав власника акцій неплатоспроможного банку щодо визнання недійсними правочинів з відчуження акцій банку відповідно до абзаців третього та четвертого частини шостої статті 41, статті 41-1 Закону № 4452-VI (у редакції станом на 19 грудня 2019 року)?

2. Чи охоплюється доповнення статті 5 ГПК України частинами третьою і четвертою відповідно до Закону України від 13 травня 2020 року № 590-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» виконанням Україною міжнародних зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-X/II, про поступове наближення до правил та рекомендацій ЄС з питань корпоративного управління до міжнародних стандартів, а зокрема щодо імплементації в національне законодавство Директиви 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні положення щодо фінансового оздоровлення та виведення з ринку неплатоспроможних банків та інвестиційних фірм»?

Параграфом 3 статті 66, статтями 57, 85 цієї Директиви як міжнародного договору, ратифікованого Україною, передбачено, що держави-члени забезпечують, щоб акціонери, кредитори і треті сторони, яких стосується передача акцій неплатоспроможного банку, інших інструментів власності, активів, прав або зобов'язань відповідно до параграфа 1, не мали права перешкоджати здійсненню передачі, оскаржувати або скасовувати її відповідно до будь-якого з положень законодавства держави-члена, в якій знаходяться активи, або відповідно до законодавства, що регулює акції, інші інструменти власності, права або зобов'язання. У такому випадку засоби правового захисту інтересів третіх осіб у зв'язку з неправомірним рішенням або дією органів із врегулювання обмежуються компенсацією збитків, яких зазнав заявник у результаті рішення або дії.

3. Чи допускається ГПК України можливість закриття провадження у справі у випадках передбаченої законами України заборони щодо звернення з певними позовними вимогами до суду або заборони щодо подальшого розгляду справи в суді відповідно до пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України? Чи є необхідним у такому випадку доповнення підстав для закриття провадження у справі із внесенням відповідних змін до статті 231 ГПК України (наприклад, законодавчої заборони здійснення розгляду справ про банкрутство вуглевидобувних підприємств (частина друга статті 1 Закону України від 13 квітня 2017 року № 2021-VIII «Про відновлення платоспроможності вуглевидобувних підприємств»), державних підприємств, які включені до переліків щодо їх приватизації (частина п'ята статті 12 Закону України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна»), підприємств трубопровідного транспорту (частина десята статті 7 Закону України від 15 травня 1996 року № 192/96-ВР «Про трубопровідний транспорт»))?

II.

Опис дослідження.

Законом № 590-IX від 13.05.2020 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» статтю 5 ГПК доповнено частинами третьою і четвертою такого змісту:

«3. Єдиним способом захисту прав осіб, які є (були) учасниками банку і права та інтереси яких були порушені внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта Національного банку

України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України, є відшкодування завданої шкоди у грошовій формі.

4. Визнання протиправним (незаконним) індивідуального акта/рішення, зазначеного у частині третій цієї статті, не може бути підставою для застосування способів захисту у вигляді визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку».

Цим же Законом внесено аналогічні зміни до норм ст. 5 ЦПК шляхом її доповнення частинами 3 та 4 такого ж самого змісту.

Щодо мети цього Закону та проблемних питань, які вирішувались його прийняттям, в Пояснювальній записці до законопроекту зазначалось, що як впливає з міжнародного досвіду, для встановлення рівноваги між приватними інтересами власників банків та суспільними інтересами, у разі скасування рішення щодо виведення банку з ринку, становище такого банку, яке існувало до прийняття рішення компетентним органом, не повинно відновлюватись, а засоби правового захисту мають обмежуватись компенсацією в разі, якщо власники банку зазнали шкоди (як це передбачено законодавством США, Великої Британії, Молдови, Литви). Незважаючи на вжиті заходи, деякі банки, використовуючи недосконалу судову систему, намагаються знову повернутись на ринок. Це створює системні ризики для фінансової стабільності, адже судова система використовується власниками нежиттєздатних банків як квазілегітимний інструмент, що нівелює всі зусилля Національного банку, спрямовані на оздоровлення та очищення банківської системи України. При цьому, законодавством України не передбачено механізму відновлення діяльності банку, відносно якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та його ліквідацію. З огляду на це, невизначеним залишається правовий статус банків, рішення про виведення з ринку/ліквідацію яких були скасовані. Це створює сприятливі умови для виведення активів з таких банків їх недобросовісними власниками, а отже – загрожує правам та законним інтересам вкладників та інших кредиторів банків.¹

Зазначені норми частин третьої і четвертої статтю 5 ГПК спрямовані на запобігання зловживанню правом на позов учасниками банків, які вважають, що під час процедури виведення банку з ринку та ліквідації банку були порушені їх права незаконними рішеннями перелічених у цій статті

¹ «Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до законодавчих актів України щодо удосконалення деяких механізмів регулювання банківської діяльності» // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2571-%D0%B4&skl=10

державних органів. Основним обмеженням є встановлення безальтернативності способів захисту і імперативно введено заборону будь-яких вимог крім відшкодування завданої шкоди у грошовій формі.

Кожен спосіб захисту цивільних прав призначений для застосування у конкретних цивільних (господарських) правовідносинах та усунення наслідків конкретного цивільного (господарського) правопорушення.

Способи захисту залежать від характеру правопорушення, і в певних випадках спосіб захисту імперативно «прив'язаний» до певного складу правопорушення². В таких випадках можна стверджувати, що спосіб захисту визначений законом (встановлений законом), тобто термін «встановлений законом» означає не просто те, що він названий в законі (як, наприклад, в переліку ст. 16 ЦК, ст. 20 ГК), а те, що спосіб захисту вказаний в кореспонденції з конкретним правопорушенням³. В цих випадках положення ч. 1 ст. 5 ГПК вимагає, щоб суд застосував саме такий спосіб захисту.

Таким чином, якщо колишній учасник банку вважає порушеними його права внаслідок ухвалення незаконних рішень в процедурі виведення банку з ринку та ліквідації банку, він має право звернутись до господарського суду тільки з вимогою про відшкодування шкоди в грошовій формі.

Питання про незаконність рішень: індивідуального акта Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України має вирішуватись в порядку адміністративного судочинства згідно з нормами КАС України. Стаття 266¹ КАС України встановлює особливості провадження у справах щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку.

Частина 4 зазначеної статті також містить певну заборону застосування способів захисту для певної категорії спорів.

² Загальні способи захисту цивільних прав установлено в статті 16 ЦК, вони мають універсальний характер як такі, що можуть використовуватись для захисту усіх чи більшості суб'єктивних цивільних прав. Крім загальних нормами ЦК та законами встановлюються спеціальні способи захисту, які застосовуються для захисту окремих суб'єктивних цивільних прав чи в межах окремих правових інститутів.

³ Численні приклади таких імперативно визначених (встановлених) законом способів захисту містяться в Цивільному та Господарському кодексах, інших законах, що регулюють цивільні та господарські відносини. Як хрестоматійний приклад, можна навести ч. 2 ст. 220 ЦК, відповідно до якої якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається. Або відповідно до ч. 4 ст. 362 ЦК у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Одночасно позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за договором повинен сплатити покупець.

Внаслідок визнання протиправним (незаконним) індивідуального акта/рішення Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України щодо виведення банку з ринку або ліквідації не можуть бути застосовані такі способи захисту як:

визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, прийнятих у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку;

визнання недійсними правочинів або інших дій, вчинених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку;

визнання протиправною бездіяльності, допущеної у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку.

З огляду на цей припис будь-яка особа не може звертатись з позовом щодо недійсності (нечинності) будь-яких рішень, визнання протиправною бездіяльності, визнання недійсними правочинів, що були вчинені (укладені) під час процедури виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку.

Зазначені зміни процесуальних норм слід розглядати у взаємозв'язку зі змінами норм матеріального права, які внесені Законом № 590-IX та які регулюють банківську діяльність та виведення з ринку неплатоспроможних банків.

Зокрема, відповідно до ст. 74 Закону «Про Національний банк України» рішення (нормативно-правові акти чи індивідуальні акти), дії або бездіяльність Національного банку чи його посадових та службових осіб можуть бути оскаржені до суду виключно з метою встановлення їх законності. Особливості оскарження окремих рішень Національного банку встановлюються законом.

У ст. 79 Закону «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що банк або інші особи, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку України, мають право оскаржити в суді в установленому законодавством порядку рішення, дії або бездіяльність Національного банку України чи його посадових та службових осіб. Особливості оскарження рішень (індивідуальних актів) Національного банку України про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, про відкликання у банку банківської ліцензії та ліквідацію банку встановлюються Кодексом адміністративного судочинства України. Визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта Національного банку України, зазначеного в частині другій цієї статті, або окремих його положень: не відновлює того становища банку, яке існувало до прийняття такого акта/рішення, включаючи

відновлення правового статусу цього банку, та не відновлює становища/прав осіб, які були учасниками банку на момент прийняття такого акта/рішення; не може бути підставою для визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку; не породжує будь-яких прав у осіб, які були учасниками банку на момент прийняття такого індивідуального акта/рішення, крім права на відшкодування завданої шкоди.

Закон «Про банки і банківську діяльність» також доповнено ст. 79¹, якою регулюються правовідносини щодо відшкодування шкоди, завданої учаснику банку внаслідок протиправного (незаконного) віднесення банку до категорії неплатоспроможних, відкликання у банку банківської ліцензії та ліквідації банку. Зокрема, у разі визнання протиправним (незаконним) та скасування рішення (індивідуального акта) Національного банку України, зазначеного у частині другій статті 79 цього Закону, особа, яка була учасником банку на момент прийняття такого рішення (індивідуального акта), має право на відшкодування шкоди, заподіяної таким рішенням (індивідуальним актом), у порядку, встановленому законом, з урахуванням особливостей, встановлених цією статтею.

Відповідні зміни внесено і до Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Відповідно до ч. 1 ст. 54 Закону рішення, що приймаються відповідно до цього Закону Національним банком України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Фондом, працівниками Фонду, що виконують функції, передбачені цим Законом, у тому числі у процесі здійснення тимчасової адміністрації, ліквідації банку, виконання плану врегулювання, можуть бути оскаржені до суду виключно з метою встановлення їх законності.

Статтю 54 цього Закону допонує частинами 3, 6, 7, якими передбачено, що особливості оскарження рішень (індивідуальних актів) Фонду про запровадження тимчасової адміністрації у банку, про початок процедури ліквідації банку, про затвердження плану врегулювання та будь-яких інших рішень (індивідуальних актів), прийнятих на його виконання, а також рішень (індивідуальних актів) щодо призначення уповноважених осіб Фонду, делегування їм повноважень, рішень (індивідуальних актів) Національного банку України про затвердження пропозиції Національного банку України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку, рішень Кабінету Міністрів України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку та рішень (індивідуальних актів) Міністерства фінансів України, прийнятих на виконання таких рішень Кабінету Міністрів України, а також рішень (індивідуальних актів) Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, прийнятих у

процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку, встановлюються Кодексом адміністративного судочинства України. Визнання протиправними (незаконними) та скасування рішень (індивідуальних актів), визначених частиною третьою цієї статті, не відновлює того становища банку, яке існувало до прийняття такого акта/рішення, включаючи відновлення правового статусу цього банку та відновлення прав акціонерів на момент прийняття такого акта/рішення; не може бути підставою для визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення банку з ринку та ліквідації; не породжує будь-яких прав у осіб, які були учасниками банку на момент прийняття такого індивідуального акта/рішення, крім права на відшкодування завданої шкоди. У разі визнання протиправним (незаконним) та скасування рішення (індивідуального акта), зазначеного у частині третій цієї статті, особа має право вимагати відшкодування шкоди, завданої таким рішенням (індивідуальним актом), у порядку, передбаченому законом. У разі прийняття Національним банком України рішення (індивідуального акта) про віднесення банку до категорії неплатоспроможних/відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку або Фондом - рішення, що розпочинає процедуру виведення банку з ринку або ліквідацію банку, а також індивідуальних актів Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо виконання заходів плану врегулювання, що припинили право власності на акції, право учасників банку або осіб, які були учасниками банку на дату прийняття такого рішення (індивідуального акта) на відшкодування шкоди, завданої таким рішенням (індивідуальним актом), повинно застосовуватися з урахуванням особливостей, встановлених статтею 79¹ Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Обмеження способів захисту учасника банку з метою недопущення реституційних наслідків для інвестора⁴ та майнової відповідальності інвестора перед попереднім власником акцій неплатоспроможного банку містяться також у нормах ч. 6 ст. 41 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», де зазначено, що після укладення договору купівлі-продажу акцій неплатоспроможного банку та їх передачі інвестору: 1) інвестор не може бути позбавлений права власності на придбані ним акції банку, та такі акції не можуть бути витребувані у нього на користь попереднього власника; та 2) попередній власник акцій банку не має права вимагати від інвестора відшкодування будь-яких збитків, понесених у

⁴ В цьому Законі термін «інвестор» вживаються в такому значенні: це - держава в особі Міністерства фінансів України або в особі банку, в якому держава є власником частки понад 75 відсотків акцій, - у разі прийняття рішення Кабінетом Міністрів України про участь держави у виведенні неплатоспроможного банку з ринку або особа, яка виявила намір і надала Фонду письмове зобов'язання про придбання акцій неплатоспроможного банку або перехідного банку у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку (п. 5 ч. 1 ст. 2 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

результаті придбання інвестором акцій банку, з підстав недійсності, скасування або визнання протиправними будь-яких рішень, правочинів або інших дій, прийнятих або вчинених у процесі визнання банку неплатоспроможним та виведення його з ринку.

Зазначені зміни норм матеріального права, що містяться у спеціальних законах, супроводжувались змінами у ЦК України щодо способів захисту порушених прав та інтересів особи.

Так, статтю 1173 ЦК доповнено частиною другою, відповідно до якої особливості відшкодування шкоди, завданої у результаті виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень Кабінету Міністрів України особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку, встановлюються Законом України «Про банки і банківську діяльність» та Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Крім того, ч. 4 ст. 22, абз. 1 ч. 3 ст. 23, перше речення ч. 2 ст. 393, абз. 1 ч. 1 ст. 1192 ЦК доповнено словами: «якщо інше не встановлено законом», що означає пріоритет норм спеціального закону над нормами ЦК у регулюванні питань, яким присвячені ці статті.

Таким чином, законодавець встановив межі захисту суб'єктивного права учасника банку, імперативно визначивши, які способи захисту можуть бути застосовані учасником банку у разі порушення його прав власності на акції під час процедури виведення з ринку неплатоспроможного банку, і які способи захисту не можуть бути застосовані.

Межі є невід'ємною рисою будь-якого суб'єктивного права. Суб'єктивні цивільні права, будучи мірою можливої поведінки уповноваженої особи, має певні межі за змістом і за характером здійснення⁵.

В даному випадку законодавець обмежив можливість захисту порушеного права учасника банку шляхом відшкодування шкоди внаслідок делікту.

Зобов'язання із заподіяння шкоди – це правовідношення, в силу якого одна сторона (потерпілий, кредитор) вправі вимагати відшкодування заподіяної їй шкоди, а інша сторона (боржник) зобов'язана відшкодувати заподіяну шкоду в повному обсязі.⁶

⁵ Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина./Т.1. Вступ у цивільне право. - К: Алерта, 2012. С. 163.

⁶ Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: навч. посіб. / Отрадна О.О. – К.: Юрінком Інтер, 2009. С. 35.

Норми частин 3, 4 ст. 5 ГПК є процесуальним продовженням (доповненням, відповідником) ч. 2 ст. 1173 ЦК, ст. 74 Закону «Про Національний банк України», ст. 79, 79¹ Закону «Про банки і банківську діяльність», ст. 54 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» і застосовуються за умов:

- позивач є учасником банку (дійсним або колишнім);
- неплатоспроможний банк виведений з ринку або ліквідований;
- підставою виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку є індивідуальний акт Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України;
- індивідуальний акт Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України визнано протиправним (незаконним)⁷;
- заподіяння шкоди учаснику банку;
- причинно-наслідковий зв'язок між протиправним (незаконним) актом зазначених органів та заподіяною шкодою.

Отже, учасником банку у разі порушення його прав власності на акції під час процедури виведення з ринку неплатоспроможного банку можуть бути застосовані способи захисту:

- в порядку адміністративного судочинства - визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта/рішення Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку (ст. 266¹ КАС);
- в порядку господарського (цивільного) судочинства - відшкодування у грошовій формі шкоди, завданої внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з

⁷ В порядку, встановленому ст. 266¹ КАС України, яка визначає особливості провадження у справах щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку.

цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України (ч. 3 ст. 5 ГПК).

Крім того, позивач може відповідно до ч. 1 ст. 21 КАС об'єднати кілька вимог в одній позовній заяві, і просити про захист шляхом прийняття судом рішення про визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень та стягнення з відповідача - суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю (п.п. 2, 6 ч. 1 ст. 5 КАС).

При цьому відповідно до:

- ч. 5 ст. 21 КАС вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, або вимоги про витребування майна, вилученого на підставі рішення суб'єкта владних повноважень, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Інакше такі вимоги вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства;

- ч. 7 ст. 266¹ КАС суд за результатами розгляду адміністративних справ, визначених частиною першою цієї статті, може прийняти рішення про:

визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта/рішення, визначеного частиною першої цієї статті, або окремих його положень;

стягнення з відповідача (відповідачів) коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправним (незаконним) індивідуальним актом/рішенням, якщо така вимога заявлена позивачем одночасно з вимогою про визнання протиправним (незаконним) та скасування індивідуального акта/рішення.

Пункт 7 перехідних положень Закону № 590-ІХ від 13.05.2020 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» встановлено, що судові провадження в господарських справах за позовом учасника та/або колишнього учасника банку про захист прав або інтересів, які були порушені внаслідок виведення банку з ринку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України, судовий розгляд яких станом на день набрання чинності цим Законом не завершений у судах першої, апеляційної або касаційної інстанцій шляхом ухвалення рішення (ухвали, постанови), у разі невідповідності обраних

позивачем способів захисту вимогам частин третьої, четвертої статті 5 Господарського процесуального кодексу України підлягають закриттю у відповідній частині судом, який розглядає справу.

Закриття провадження у справі - це форма закінчення розгляду цивільної справи без прийняття судового рішення у зв'язку з виявленням після порушення провадження у справі обставин, з якими закон пов'язує неможливість судового розгляду справи.

Дія нормативно-правових актів, що регулюють ті чи інші відносини, в тому числі процесуальні, у часі, визначається оперативними⁸ нормами, завдяки яким відбувається «пристосування» існуючих правовідносин до нових вимог законодавства. Необхідність такого пристосування існує постійно, виявляючись як тоді, коли приймаються великі кодифіковані акти, такі як процесуальні кодекси (в такі моменти – особливо), так й у зв'язку із поточним регулюванням процесуальних відносин. Оперативні норми як правила, що регулюють дію нормативно-правових актів у часі (порядок набуття чинності нормами права, припинення їх дії, вибір належних в часовому аспекті норм, що мають бути застосовані до певних відносин), отримали назву темпоральних.

Отже, норми перехідних положень процесуального закону є нормами темпорального характеру, вони *не мають самостійного регулятивного значення і застосовуються лише разом* з відповідною нормою закону як цілісний регулятор.

З огляду на це, норма п. 7 Перехідних положень Закону № 590-ІХ застосовується в сукупності з нормами частин 3, 4 статті 5 ГПК.

Таким чином, норми перехідних положень як такі, що застосовуються до обмеженого кола правовідносин, які виникли і продовжуються на момент набрання чинності відповідним законом, вичерпують свою дію внаслідок їх застосування. Після закриття провадження у справах, про які йдеться у пункті 7 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 590-ІХ, буде відсутній предмет регулювання норми цього пункту.

З огляду на викладене, відсутня потреба доповнювати підстави для закриття провадження у справі шляхом внесенням відповідних змін до статті 231 ГПК України.

⁸ Головним поділом юридичних норм визнається поділ на регулятивні і охоронювальні. Поряд з ними виділяються спеціалізовані норми, які мають додатковий характер. Вони не слугують самостійною нормативною основою для виникнення правовідносин. В процесі регламентації суспільних відносин вони «приєднуються» до регулятивних або охоронювальних норм та утворюють єдиний регулятор. Оперативні норми – це приписи, які виконують роль щодо введення в дію чи відміни діючих норм, або в поширенні норм на нове коло суспільних відносин, або в пролонгації дії норм на новий строк тощо. Див.: Алексеев С. С. Общая теория права. В двух томах. Т. II М.: Юрид. лит. 1982. С. 67, 71.

III.

Висновки.

1. Власник акцій неплатоспроможного банку (колишній власник акцій ПАТ КБ «Приватбанк») не може звертатися до суду з позовом про визнання недійсним правочину, за яким держава як інвестор набула право власності на акції банку у процедурі виведення банку зі стану неплатоспроможності, враховуючи положення Закону України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі - Закон № 4452-VI), зокрема у процедурі «бейл-ін», яка відбувається відповідно до статей 39, 40, 41, 41-1 цього Закону, та з урахуванням обмеження прав власника акцій неплатоспроможного банку щодо визнання недійсними правочинів з відчуження акцій банку відповідно до абзаців третього та четвертого частини шостої статті 41, статті 41-1 Закону № 4452-VI (у редакції станом на 19 грудня 2019 року).

2. Доповнення статті 5 ГПК України частинами третьою і четвертою відповідно до Закону України від 13 травня 2020 року № 590-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» охоплюється виконанням Україною міжнародних зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-X/II, про поступове наближення до правил та рекомендацій ЄС з питань корпоративного управління до міжнародних стандартів, а зокрема щодо імплементації в національне законодавство Директиви 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні положення щодо фінансового оздоровлення та виведення з ринку неплатоспроможних банків та інвестиційних фірм».

3. ГПК України не допускається можливість закриття провадження у справі у випадках передбаченої законами України заборони щодо звернення з певними позовними вимогами до суду або заборони щодо подальшого розгляду справи в суді відповідно до пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України.

Справа закривається безпосередньо на підставі п. 7 Перехідних положень Закону № 590-IX від 13.05.2020 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності».

Не є необхідним у такому випадку доповнення підстав для закриття провадження у справі із внесенням відповідних змін до статті 231 ГПК України.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
кандидат юридичних наук**

Беляневич В.Е.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
доктор юридичних наук**

Беляневич О.А.